

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

INDIVIDUALNE I RODNE RAZLIKE U UŽIVLJENOSTI U GLAZBU

Diplomski rad

Lana Trupković

Mentor: Dr. sc. Ana Butković

Zagreb, 2015. godina

SADRŽAJ:

Sažetak	3
UVOD	4
<i>Zašto slušamo glazbu?</i>	4
<i>Uživljenost</i>	5
<i>Osobine ličnosti</i>	6
<i>Empatija</i>	9
CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE	11
<i>Cilj</i>	11
<i>Problemi</i>	11
<i>Hipoteze</i>	11
METODOLOGIJA.....	12
<i>Mjerni instrumenti:</i>	12
<i>Sudionici</i>	15
<i>Postupak</i>	15
REZULTATI.....	16
<i>Deskriptivna analiza podataka</i>	16
<i>Rodne razlike u uživljenosti u glazbu</i>	17
<i>Povezanost uživljenosti u glazbu s empatijom i osobinama petofaktorskog modela ličnosti s obzirom na rod</i>	18
<i>Predviđanje uživljenosti u glazbu</i>	20
RASPRAVA.....	22
<i>Metodološki nedostaci i prijedlozi za buduća istraživanja</i>	27
ZAKLJUČAK	28
LITERATURA.....	29
PRILOG 1	34

INDIVIDUALNE I RODNE RAZLIKE U UŽIVLJENOSTI U GLAZBU

(INDIVIDUAL AND GENDER DIFFERENCES IN ABSORPTION IN MUSIC)

Lana Trupković

Sažetak

Uživljenost u glazbu odnosi se na sposobnost i volju pojedinca da bude uvučen u emocionalno iskustvo potaknuto glazbom. Sandstrom i Russo (2013) razvili su Skalu uživljenosti u glazbu za mjerenje ovog konstrukta. U predistraživanju skalu smo preveli te provjerili njezine metrijske karakteristike. Dobivena je jednofaktorska struktura i zadovoljavajuće metrijske karakteristike za hrvatski uzorak. Provedeno je online istraživanje kojem je cilj bio ispitati postoje li individualne i rodne razlike u uživljenosti u glazbu. U istraživanju je sudjelovalo 416 sudionika. Ispitali smo povezanost uživljenosti u glazbu s osobinama ličnosti petofaktorskog modela mjerenim pomoću BFI te s empatijom i njezinim subskalama mjerenim pomoću PROLI Empatija. Pokazalo se kako se sudionice u odnosu na sudionike više uživljavaju u glazbu. Uživljenost u glazbu pokazala se značajno pozitivno povezana s empatijom, kognitivnom empatijom i emocionalnom empatijom, neuroticizmom te s otvorenosti prema iskustvu. Na poduzorku sudionica i sudionika dobivena je pozitivna povezanost uživljenosti s empatijom i emocionalnom empatijom te s otvorenosti. Na poduzorku sudionika dobivena je i pozitivna povezanost s kognitivnom empatijom. Nije pronađena povezanost uživljenosti u glazbu s ekstraverzijom, ugodnosti i savjesnosti. Provedena je hijerarhijska regresijska analiza, a značajan postotak varijance uživljenosti u glazbu objasnile su osobine ličnosti, najviše otvorenost prema iskustvu. Rod i kognitivna empatija također su značajni prediktori.

Ključne riječi: uživljenost u glazbu, osobine ličnosti, empatija, rod

Abstract

Absorption in music is the ability and willingness to be emotionally drawn in by a music stimulus. Sandstrom and Russo (2013) developed the Absorption in Music Scale to measure this construct. In the first part of our research, we translated the scale and verified its psychometric properties. Analyses showed that scale consists of a single factor and that it displays good psychometric properties. We conducted an online research which aimed to examine individual and gender differences in absorption in music. The study included 416 participants. We examined whether absorption in music correlates with personality traits of the Five Factor Model measured with BFI and with empathy and its subscales measured with PROLI Empathy. Female participants compared to male participants had higher results in absorption in music scale. Absorption in music proved to significantly positively correlate with empathy, cognitive empathy, emotional empathy, neuroticism and with openness to experience. In subsamples of female and male participants, we found that absorption in music positively correlated with empathy, emotional empathy and openness. Additionally, in the subsample of male participants, we found that absorption in music positively correlated with cognitive empathy. Absorption in music didn't significantly correlate with extraversion, conscientiousness and agreeableness. Results of hierarchical regression analysis showed that personality factors account for a significant amount of variance of absorption in music, especially openness to experience. Gender and cognitive empathy are also significant predictors.

Key words: absorption in music, personality factors, empathy, gender

UVOD

„Glazba izražava ono što se ne može izraziti riječima i ono što se ne može prešutjeti.”

Victor Hugo

Zašto slušamo glazbu?

Glazba je dio života, svakodnevna pojava koju ponekad ne možemo izbjeći, ipak većina ljudi uživa slušati glazbu. Sveprisutnost glazbe na televiziji, u kinematografiji, u trgovačkim centrima, na brojnim radnim mjestima te lagan pristup glazbi koju preferiramo pomoću prijenosnih uređaja i mobitela, dali su znanstvenicima povod da ispituju zašto ljudi vole glazbu.

Različita istraživanja konzistentno pokazuju da ljudi cijene i slušaju glazbu svakodnevno zbog vrijednosti koje pridaju različitim intenzivnim osjećajima koje glazba može pobuditi (Juslin i Laukka, 2004; Liljeström, 2011; Ladinig i Schellenberg, 2012). Slušanje glazbe može pobuditi „jednostavne“ i „složene“ osjećaje (Juslin i Västfjäll, 2008; Liljeström, 2011). Osjećaji vezani uz glazbu su relativno česti i uglavnom jakog intenziteta (Liljeström, 2011), a javljaju se u čak 64% situacija u kojima se glazba sluša (Juslin, Liljeström, Västfjäll, Goncalo, Barradas i Silva, 2008). Glazba nam pomaže u regulaciji emocija i promjeni raspoloženja (DeNora, 1999; Juslin i sur., 2008). Svakodnevno, glazba potiče pozitivne osjećaje, pobuđenost i fokusiranje na sadašnjost. Uz to, pomaže nam da izrazimo snažne osjećaje, zadržimo sadašnji osjećaj, postanemo uzbuđeni zbog nečega ili da se smirimo (DeNora, 1999). Za vrijeme slušanja glazbe najčešće doživljavamo emocije koje za ljude obično imaju pozitivnu vrijednost kao što su sreća-ushićenje te nostalgija-čežnja (Juslin i sur., 2008). Naš mozak na slušanje glazbe reagira kao na dobivanje nagrade. Slušanje glazbe ima snažan utjecaj na aktivnost mezolimbickih struktura uključenih u regulaciju autonomnih i fizioloških reakcija na nagrade i emocionalne podražaja (Menon i Levitin, 2005).

Ipak, valja naglasiti da glazba nema jednak utjecaj na sve ljude. Postoje individualne razlike u intenzitetu emocija koje mogu biti potaknute glazbom. Upravo ovim istraživanjem nastojat ćemo odgovoriti na pitanje o kojim se individualnim karakteristikama radi.

Uživljenost

Uživljenost prvi spominju Tellegen i Atkinson (1974; prema Siros, 2014) kao osobinu koju se može povezati sa sposobnošću osobe da bude hipnotizirana, a definira se kao karakteristika koja obuhvaća otvorenost prema emocionalnim i kognitivnim promjenama kroz različite situacije (Roche i McConkey, 1990). Odnosi se na otvorenost pojedinca prema raznolikim kognitivnim, perceptivnim i zamišljenim iskustvima kao i živim slikama, sinesteziji te intenzivnoj uključenosti u iskustva vezana uz estetiku i prirodu (Studerus, Gamma, Kometer i Vollenweider, 2012). Ključna karakteristika uživljenosti je sposobnost usmjeravanja pažnje na jedan objekt dok su ostali podražaji nebitni odnosno osoba ih može u potpunosti ignorirati (Kreutz, Ott, Teichmann, Osawa i Vaitl, 2008). Takva fokusiranost često se ostvaruje spontano i neinstrumentalno (Herbert, 2011), drugim riječima ona je svjesna, nevoljna i bez napora (Jameison, 2005). Uživljenost se najčešće mjeri metodom samoprocjene i to pomoću Tellegenove skale uživljenosti koja uključuje čestice poput: „Različite boje imaju različito i posebno značenje za mene“ ili „Dok gledam film, seriju ili predstavu mogu se toliko uključiti da zaboravim na sebe i svoju okolinu te doživim priču kao da je stvarna i kao da sam ja dio nje.“.

Kremen i Block (2002) su nastojali ispitati spolne razlike u uživljenosti pomoći Kalifornija Q-sort testa. Pokazalo se da osobe koje se procjenjuju visoko na uživljenosti, karakterizira otvorenost prema estetskim iskustvima, široki interesi i humor što ukazuje na to da su te osobe voljne istupiti iz konvencionalnog i svakodnevnog pragmatičnog načina kognitivnog i perceptivnog procesiranja. Muškarci koji se više uživljavaju su responzivniji na potrebe drugih što ukazuje na to odstupanje od konvencionalnih normi. Kod žena je odstupanje od konvencionalnog vidljivo u tome što su manje usmjerene na okolinu.

Kako navodi Nelson (1996), konstrukt je istraživao u različitim područjima – estetike, hipnoze, psihopatologije, religijskog ponašanja, izmijenjenih stanja svijesti, parapsiholoških fenomena, inteligencije, zlouporabe droga, disocijativnim stanjima i medicini. Pokazalo se da je uživljenost pozitivno povezana sa sudjelovanjem u umjetnosti, utjecajem umjetnosti na raspoloženje i pridavanjem važnosti umjetnosti u svakodnevnom životu (Wild, Kuiken i Schopflocher, 1995).

Uživljenost je vrlo važna komponenta svakodnevnog iskustva slušanja glazbe. Kreutz i suradnici (2008) su u svojem istraživanju pokušali kod sudionika inducirati emocije i vidjeti jesu li povezane s uživljenosti. Sudionicima su puštali isječke klasične glazbe, a nakon svakog su morali odrediti razinu pobuđenosti i intenzitet emocija. Istraživanjem su pokazali da je uživljenost pozitivno povezana s razinom pobuđenosti i globalnim intenzitetom emocija. Garrido i Schubert (2011b) su u svom istraživanju pronašli povezanost uživljenosti i preferencije prema negativnim osjećajima pobuđenim glazbom. Prema njima, uživljenost se može shvatiti kao normativan, nepatološki oblik disocijacije. Kada estetski podražaji pobude negativne emocije, aktivira se „disocijativni čvor“ koji inhibira centre za neugodu. S obzirom na to, osobe koje imaju jače sklonosti prema disocijaciji ili uživljenosti, mogu doživjeti negativne emocije koje glazba pobudi, bez neugode.

Uživljenost u glazbu sasvim je novi konstrukt. Sandstrom i Russo (2013) kažu da se *uživljenost u glazbu* odnosi na sposobnost i volju pojedinca da bude uvučen u emocionalno iskustvo potaknuto glazbom. Razvili su Skalu uživljenosti u glazbu pomoću koje žele razlikovati pojedince s obzirom na osobinu uživljenost u glazbu. Uživljenost i uživljenost u glazbu visoko pozitivno koreliraju ($r=.76$; $p<.01$).

Prema našim saznanjima, ovo je prvo istraživanje koje ispituje individualne i rodne razlike u uživljenosti u glazbu.

Osobine ličnosti

Ličnost je pojam u psihologiji koji se odnosi na individualne razlike u karakterističnim obrascima razmišljanja, osjećanja i ponašanja. Istraživanja koja se bave ličnosti usmjerena su na dva široka područja: razumijevanje individualnih razlika u određenim karakteristikama ličnosti i razumijevanje kako različiti dijelovi osobe sačinjavaju cjelinu (American Psychology Association, 2000). Problem koji postoji u ovom istraživačkom području je taj što nema jedinstvene teorije ili jedinstvenog modela ličnosti, već postoje pretpostavke o različitim modelima ličnosti i osobinama.

Trenutno je u psihologiji najzastupljeniji petofaktorski model ličnosti. Ovaj model ličnosti proizašao je iz leksičkog pristupa u psihologiji ličnosti. Prema tom pristupu sve važne individualne karakteristike kodirane su u riječima pojedinih jezika, a

ispitivanjem strukture tih riječi može se dobiti znanstveno utvrđeni model ličnosti (Chamorro–Premuzic i Furnham, 2005). Leksička hipoteza poslužila je kao referentni okvir za provedbu faktorske analize kako bi se što manjim brojem naziva opisalo ličnost. Cattell je faktorskom analizom u tome i uspio suživši ih na 12 faktora koji su mu poslužili kao temelj za konstruiranje 16-faktorske teorije ličnosti. Cattellov rad i zamjerke na njegovu teoriju potaknule su i druge istraživače ličnosti na ispitivanje strukture ličnosti (Chamorro–Premuzic i Furnham, 2005). Više istraživača bilo je uključeno u otkrivanje pet dimenzija ličnosti. Fiske (1949; prema John, Nauman i Soto, 2008) je iz Cattellovih varijabli konstruirao jednostavnije opise ličnosti te dobio osobine koje danas spadaju u Big Five taksonomiju ličnosti. Tupes i Chrystal (1961; prema John i sur., 2008) ponovno su analizirali korelacijske matrice i dobili pet faktora koji su se uzastopno javljali kroz različite uzorke, a njihovi nalazi replicirani su brojnim istraživanjima. Nešto kasnije, krećući iz faktorsko analitičkog pristupa u psihologiji ličnosti, Costa i McCrae (1991) utvrdili su model koji se danas koristi u brojnim istraživanjima.

Prema tom modelu, ličnost čini pet širokih, međusobno nezavisnih faktora – ekstraverzija, neuroticizam, ugodnost, savjesnost i otvorenost prema iskustvu. Neuroticizam se može definirati kao tendencija k doživljavanju negativnih emocija, osobito anksioznosti, depresije i ljutnje. Ekstraverzija je vezana uz visoku aktivnost, doživljavanje pozitivnih emocija, impulzivnost, asertivnost i sklonost prema društvenosti. Otvorenost prema iskustvu se odnosi na sklonost prema intelektualnim aktivnostima i doživljavanjem novih ideja i osjećaja. Ugodnost se veže uz uviđavnost, srdačnost i skromnost. Savjesnost se odnosi na odgovornost i upornost (Chamorro–Premuzic i Furnham, 2005).

Zbog svojih psihometrijskih prednosti i empirijskih dokaza koji potvrđuju univerzalnost dimenzija ličnosti, model je široko prihvaćen. Također, privlačan je za korištenje u istraživanjima zbog svoje replikabilnosti, jer je integriran širok spektar konstrukta ličnosti što olakšava komunikaciju među stručnjacima, sveobuhvatnosti zbog čega je moguće istraživati odnose s različitim drugim fenomenima i efikasnosti, odnosno cjelokupnu ličnost je moguće opisati sa samo pet dimenzija (McCrae i John, 1992).

Istraživači se ovim modelom vode pri utvrđivanju individualnih, rodnih i dobni razlika. U ispitivanju rodni razlika na dimenzijama ličnosti, otkriveno je da žene u odnosu na muškarce postižu više rezultate na ekstraverziji, ugodnosti, neuroticizmu i savjesnosti (Schmitt, Voracek, Realo i Allik, 2008). Iako dimenzije ličnosti pokazuju relativnu vremensku stabilnost, pokazalo se da ipak postoje određene razlike s obzirom na dob. Tako se osobe starije odrasle dobi procjenjuju niže na ekstraverziji i otvorenosti, a više na ugodnosti i savjesnosti u odnosu na osobe mlađe odrasle dobi (McCrae i sur., 1999).

Jedan od fenomena u kojem se nastoje ispitati individualne razlike, jesu glazbom potaknute emocije. Istraživanja su kontradiktorna, no pokazuju da su ekstraverzija, ugodnost, neuroticizam i otvorenost prema iskustvu u većoj ili manjoj mjeri povezane s različitim emocijama koje glazba može potaknuti. Osobe koje se procjenjuju više na dimenziji ugodnosti doživljavaju intenzivnije emocije inducirane glazbom (Ladinig i Schellenberg, 2012). Glazbom inducirane emocije češće doživljavaju ekstraverti i otvoreni prema iskustvu, no kod osoba otvorenih prema iskustvu te emocije su intenzivnije (Liljeström, 2011). Otvorenost prema iskustvu povezana je sa čestinom i intenzitetom emocionalnih reakcija na glazbu (Liljeström, 2011). Posebno je zanimljiv odnos otvorenosti prema iskustvu s umjetnosti. Osobe koje se procjenjuju visoko na dimenziji otvorenost prema iskustvu doživljavaju širok raspon osjećaja, a obično su osobito osjetljive na umjetnost i ljepotu (McCrae, 2007). Također, pokazalo se i da je uživljenost pozitivno povezana s otvorenosti prema iskustvu (Wild i sur., 1995). U dosadašnjim istraživanjima, nije pronađena povezanost savjesnosti i glazbom induciranih emocija (Ladinig i Schellenberg, 2012; Liljeström, 2011).

Istraživanje koje su proveli Chamorro-Premuzic i Furnham (2007) pokazalo je da ljudi s različitim osobinama ličnosti koriste glazbu u različite svrhe. Ljudi kod kojih je izražena dimenzija otvorenost prema iskustvu koriste glazbu na racionalan način, odnosno kako bi ju intelektualno procesirali. Neurotični (u odnosu na emocionalno stabilne), introverti (u odnosu na ekstraverte) i nesavjesni (u odnosu na savjesne) češće koriste glazbu u svrhu regulacije emocija, odnosno kako bi upravljali raspoloženjem.

Zbog navedenih karakteristika i zbog toga što je primjenjivan u istraživanjima koja su se bavila glazbom induciranim emocijama i uživljenosti, odlučili smo koristiti ovaj model i u našem istraživanju.

Empatija

Koncept empatije proučavan je stoljećima, a u razumijevanju istog doprinos su dale filozofija, teologija, razvojna i socijalna psihologija, psihologija ličnosti, etiologija i neuroznanost (Preston i de Waal, 2002). Sam naziv empatija skovao je Titchener (1909; prema Gallese, 2003) dok se istraživači iz raznih područja muče s definiranjem ovog konstrukta još i danas. Neki su smatrali kako je to sposobnost socijalnog uvida (Dymond, 1949, 1950; prema Eisenberg i Lennon, 1983), drugi kako je to sposobnost (primarno kognitivna) razumijevanja emocionalnog stanja druge osobe (Hogan, 1969; prema Eisenberg i Lennon, 1983) ili sposobnost suosjećanja za stanje druge osobe (Coke, Batson, i McDavis, 1978). Danas je definicija empatije proširena, odnosno poznato je kako je empatija kompleksan i višedimenzionalan konstrukt. Definira se kao responzivnost osobe na iskustvo opaženo kod druge osobe, a sastoji se od sposobnosti zauzimanja tuđe perspektive (kognitivna komponenta) i emocionalne reakcije na osjećaje drugih (emotivna komponenta), (Davis, 1980).

Kao i neke druge osobine, empatija se mijenja s dobi. Njezin razvoj počinje oko druge godine života, bolje rečeno, djeca te dobi svojim emocionalnim reakcijama pokazuju da prepoznaju emocionalno stanje druge osobe (Knafo, Zahn-Waxler, Van Hulle, Robinson i Rhee, 2008). Nalazi istraživanja su manje konzistentni za odraslu dob. Prema nekim nalazima, razvoj empatija ima oblik obrnute U-krivulje, odnosno osobe srednje odrasle dobi empatičnije su od osoba mlađe i starije odrasle dobi i to na obje komponente empatije (O'Brien, Konrath, Grühn i Hagen, 2012). Ipak, u obzir valja uzeti kako su ovi rezultati dobiveni na mjerama samoprocjene, no kada su korištene objektivnije metode i rezultati su drugačiji. Istraživanje koje su proveli Richter i Kunzmann (2011) pokazalo je da su osobe starije odrasle dobi selektivnije u pogledu toga na što će usmjeriti svoje emocionalne i kognitivne resurse stoga će u situacijama u kojima su visoko motivirane biti čak i više kognitivno i emocionalno empatične od osoba mlađe odrasle dobi.

Brojna su se istraživanja bavila spolnim razlikama u empatiji, a dobiveni nalazi su nekonzistentni. Ranija istraživanja uporno su nalazila kako su žene empatičnije od muškaraca, no pokazalo se da je to zbog metode kojom je empatija procjenjivana. Naime, u istraživanjima koja su koristila metode samoprocjene ove razlike se konzistentno dobivaju zato što je empatičnost dio tradicionalne ženske uloge stoga su

žene motivirane, osobito ako znaju što se procjenjuje, postići visok rezultat (Eisenberg i Lennon, 1983; Klein i Hodges, 2001). Kada se empatija mjeri pomoću objektivnijih metoda, spolne razlike obično se ne nalaze (Klein i Hodges, 2001).

Sposobnost empatiziranja pokazala se važna kod osjećaja vezanih uz glazbu. Istraživanje koje su proveli Vuoskoski, Thompson, McIlwain i Eerola (2012) je pokazalo da osobe koje doživljavaju najintenzivnije emocije za vrijeme slušanja tužne glazbe, najviše vole slušati tužnu glazbu te postižu visoke rezultate na mjeri empatije. Na temelju modela koji su predložili Scherer i Zentner (2001), provedeno je istraživanje kako bi se utvrdio odnos kognitivne empatije s glazbom induciranim emocijama. Miu i Baltes (2012) su sudionicima puštali glazbene isječke opere koji su trebali potaknuti emocije različite valencije, ali istog intenziteta. Empatiju su ispitali samoprocjenom, ali i pomoću fizioloških mjera (broj otkucaja srca, provodljivost kože, disanje). Empatijom su manipulirali na dva načina – u jednoj situaciji zamolili su sudionike da potpuno objektivno pristupe slušanju i gledanju isječka, a u drugoj situaciji da što življe zamisle kako se osjeća izvođač. Eksperiment je potvrdio da je empatija visoko pozitivno povezana s glazbom induciranim emocijama. Namjerno empatiziranje slušatelja s izvođačem i zamišljanje osjećaja koje izvođač doživljava tijekom izvedbe, dovelo je do olakšanog doživljaja glazbom potaknutih emocija i promjena u fiziološkoj aktivnosti. Kognitivna empatija doprinijela je jačanju intenziteta emocija koje su bile povezane sa sadržajem glazbe i povećala podudaranje tih emocija s popratnim fiziološkim aktivnostima. Zaključak do kojeg su autori došli je taj da je kognitivna empatija središnji mehanizam preko kojeg nastaju glazbom inducirane emocije (Baltes 2011; Miu i Baltes, 2012). Egermann i McAdams (2013) predlažu malo drugačiji model u kojem empatija također ima važnu ulogu kod emocija potaknutih glazbom, a istraživanjem su model i potvrdili. Prema ovom modelu, empatija ima medijacijsku ulogu u pozitivnoj povezanosti između prepoznatih i doživljenih emocija potaknutih glazbom. Istraživanje je dovelo do još jednog zanimljivog nalaza, pokazalo se kako preferencija prema određenoj glazbi uz neke individualne (npr. rod) i situacijske faktore moderira empatijsku reakciju.

Manji broj istraživanja ispitivao je odnos empatije i uživljenosti. Utvrđena je umjerena povezanost ta dva konstrukta ($r=.42$; $p<.001$ Wickramasekera II, 2007). Pri tome su korištene mjere samoprocjene za oba konstrukta, a pokazalo se da je uživljenost

najjače povezana sa subskalom fantazije ($r=.53$; $p<.001$ Wickramasekera II, 2007), odnosno sklonosti prema empatijskom stilu zamišljanja. Osobe koje se procjenjuju visoko na skali uživanja doživljavaju empatijsku ili interpersonalnu uživanje prema likovima iz knjiga, filmova i kazališta (Wickramasekera II, 2007). Sandstrom i Russo (2013) slične nalaze dobili su i za odnos uživanja u glazbu s empatijom ($r=.31$; $p<.05$) i kognitivnom empatijom (subskala fantazije; $r=.50$; $p<.01$).

Zbog navedenih nalaza, činilo nam se važno uključiti konstrukt empatije i njezine komponente, emocionalnu i kognitivnu empatiju u istraživanju povezanosti s uživanjem u glazbu.

CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE

Cilj

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati postoje li individualne i rodne razlike u uživanju u glazbu.

Problemi

1. Ispitati postoje li rodne razlike u uživanju u glazbu.
2. Utvrditi odnos uživanja u glazbu s empatijom i njezinim subskalama te s osobinama ličnosti petofaktorskog modela.

Hipoteze

1. Očekujemo da će sudionice u odnosu na sudionike postizati više rezultate na Skali uživanja u glazbu.
2. Očekujemo značajnu pozitivnu povezanost rezultata na mjeri uživanja u glazbu s rezultatima na mjeri empatije i njezinim subskalama emocionalna i kognitivna empatija.
3. Očekujemo da će rezultati na Skali uživanja u glazbu u najvećoj mjeri biti pozitivno povezani s rezultatima na otvorenosti prema iskustvu. Očekujemo da će rezultati na Skali uživanja u glazbu biti pozitivno povezani s rezultatima na dimenzijama neuroticizma, ekstraverzije i ugodnosti. Ne očekujemo povezanost rezultata na savjesnosti i rezultata na Skali uživanja u glazbu.

METODOLOGIJA

Mjerni instrumenti:

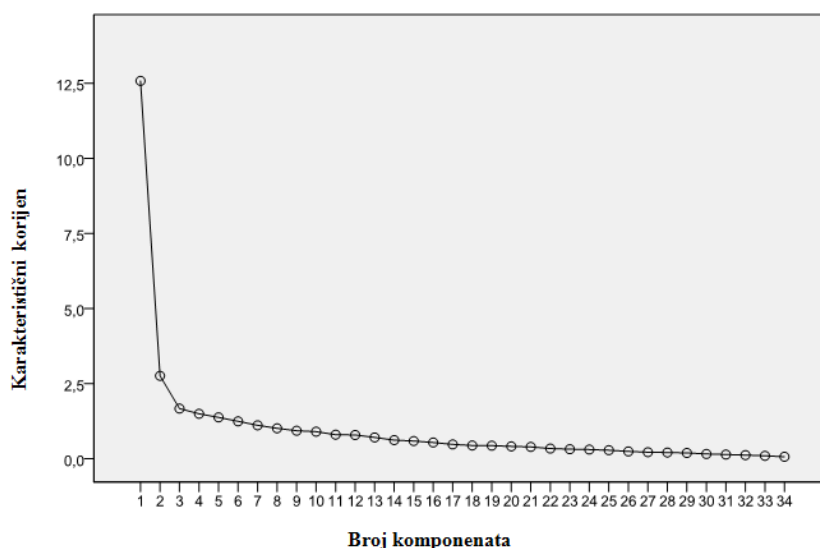
Skala uživanja u glazbu [AIMS]

Sandstrom i Russo (2013) razvili su upitnik koji mjeri uživanje u glazbu (Absorption in Music Scale [AIMS]). Upitnik se sastoji od 34 čestice na koje se odgovara pomoću skale Likertovog tipa od 1 („Izrazito se ne slažem“) do 5 („Izrazito se slažem“). Rezultat se dobiva tako da se zbroje procjene za svaku česticu. AIMS se temelji na Tellegenovoj skali uživanja (Tellegen's Absorption Scale; Tellegen i Atkins, 1974; prema Sandstrom i Russo, 2013). Metrijske karakteristike engleske verzije upitnika su zadovoljavajuće. Vrijednost Cronbach α koeficijenta kreće se od .92 do .94, a test-retest pouzdanost iznosi .91. Konvergentna valjanost utvrđena je korelacijom s Tellegen's Absorption Scale [TAS], Musical Involvement Scale [MIS] i dvije subskale Musical Empathizing i Musical Systemizing (Nagy i Szabó, 2004) te s Indeksom interpersonalne reaktivnosti i četiri subskale maštanje, zauzimanje perspektive, empatijska briga i osobni stres (Davis, 1980). AIMS snažno pozitivno korelira s rezultatima na TAS i MIS. Uz to, pozitivno korelira sa subskalama MIS, ukupnim rezultatom na Indeksu interpersonalne aktivnosti i subskalom maštanje.

Prije provedbe istraživanja bilo je potrebno Skalu uživanja u glazbu prevesti na hrvatski jezik i prilagoditi hrvatskom jeziku. Skalu su s engleskog na hrvatski jezik prevela dva nezavisna prevodioca, a zatim su taj hrvatski prijevod ponovno dva nezavisna prevodioca prevela na engleski jezik. Nakon toga provedeno je istraživanje na Filozofskom fakultetu. Prije početka predavanja sudionici su zamoljeni za sudjelovanje u istraživanju koje je bilo individualno i anonimno. Sudionici su na početku morali naznačiti rod i dob, a zatim, s obzirom na pismeno zadanu uputu, odgovoriti na pitanja. Rješavanje upitnika trajalo je oko 10 minuta. Očekivali smo da će skala pokazati iste metrijske karakteristike i faktorsku strukturu kao i u originalnom istraživanju. Metrijske karakteristike skale ispitali smo na prigodnom uzorku od 87 studenata diplomskog studija psihologije na Filozofskom fakultetu. Uzorak je činilo 17 (19.5%) sudionika i 70 (80.5%) sudionica u rasponu dobi od 21 do 28 godina ($M=22.86$, $SD=1.25$).

Kako bi se ispitalo kakva je faktorska struktura Skale uživanja u glazbu, provedena je faktorska analiza. Prije provođenja analize glavnih komponenata, provjereno je jesu li

zadovoljeni preduvjeti. Dobiveni Kaiser-Meyer-Olkinov pokazatelj pogodnosti matrice za faktorizaciju iznosi $KMO=.85$, što je prema Fulgosiju (1979) zadovoljavajuća vrijednost, a Bartlettov test sferičnosti se pokazao značajnim ($\chi^2 (561) = 1729.302$; $p<.01$). Analizom glavnih komponenata dobiveno je kako se skala sastoji od osam komponenta s karakterističnom vrijednosti većom od 1. Ipak, prva komponenta objašnjava najveći dio varijance, 36.99% ukupne varijance. Prema Kaiser-Guttmanovom kriteriju zadržavaju se samo oni faktori s karakterističnim korijenima preko 1, no postoji još jedan kriterij za odluku o zadržavanju faktora – screeplot dijagram. Ovim dijagramom grafički se prikazuje dio varijance protumačen pojedinim faktorima. Prijelaz krivulje iz strmog u blagi pad, kriterij je koji pomaže u odlučivanju koji faktori se zadržavaju, a koji odbacuju. Screeplot dijagram Skale uživanja u glazbu (Slika 1.) jasno prikazuje postojanje jednog faktora na krivulji prije linearnog pada, stoga smo odlučili zadržati jedan faktor.

Slika 1. Grafički prikaz vrijednosti karakterističnih korijena (*screeplot* dijagram) za Skalu uživanja u glazbu

Druge metrijske karakteristike prevedenog upitnika pokazale su se zadovoljavajuće. U svim česticama postignut je čitav raspon skale, niti jedna čestica nema aritmetičku sredinu veću od 3.7 ili manju od 2.3. Vrijednost Cronbach α koeficijenta u predistraživanju iznosi .94, a u istraživanju .96 (prikazano u Tablici 1). Sve čestice značajno pozitivno koreliraju s ukupnim rezultatom. Item-total korelacija niti jedne čestice nije manja od .30.

Upitnik ličnosti [BFI]

Osobine ličnosti mjerene su pomoću Petofaktorskog upitnika ličnosti (Big Five Inventory [BFI]; Benet-Martinez i John, 1998). Upitnik se sastoji od 44 čestice formulirane u obliku kratkih izjavnih rečenica, a temelje se na pridjevima koji opisuju osobine petofaktorskog modela ličnosti. Upitnik je konstruiran za brzu i učinkovitu procjenu dimenzija petofaktorskog modela kada nema potrebe za dubljim mjerenjem pojedinih faceta. Zadatak sudionika je da na skali Likertova tipa od 1 („Uopće se ne slažem“) do 5 („U potpunosti se slažem“) procjene u kojoj se mjeri pojedina tvrdnja odnosi na njih. Rezultat je prosjek zbrojenih procjena na određenim česticama za svaku od pet faceta – ekstraverzija (8 čestica), ugodnost (9 čestica), savjesnost (9 čestica), neuroticizam (8 čestica) i otvorenost prema iskustvu (10 čestica). Vrijednost Cronbach α koeficijenta dobivenog na sjevernoameričkom uzorku kreće se od .75 do .90, s prosjekom .80. Test-retest analiza pouzdanosti provedena u vremenskom odmaku od tri mjeseca ima prosjek .85 (John i Srivastava, 1999). Upitnik je preveden na hrvatski jezik te je potvrđena njegova izvorna faktorska struktura (Kardum, Gračanin i Hudek-Knežević, 2006). Koeficijenti unutarnje pouzdanosti za svaku dimenziju pokazali su se zadovoljavajući, a prikazani su u Tablici 1.

Upitnik empatije

Upitnik empatije „PROLI Empatija“ (Dugi, 2013) kreirali su studenti prve godine diplomskog studija psihologije u sklopu kolegija Procjenjivanje ličnosti na Filozofskom fakultetu. Na temelju postojeće literature, zadatak studenata bio je osmisliti čestice i validirati upitnik. Upitnik se sastoji od 20 čestica na koje se odgovara pomoću skale Likertovog tipa od 1 („Uopće se odnosi na mene“) do 5 („U potpunosti se odnosi na mene“). Upitnik se sastoji od dvije subskale – emocionalna i kognitivna empatija, a svaku čini po 10 čestica. Skalom se dobivaju tri rezultata tako da se računaju prosječne vrijednosti procjena za ukupan upitnik i za svaku subskalu. Vrijednost Cronbach α koeficijenta za cjelokupni upitnik iznosi .88, za subskalu emocionalne empatije .84, i za subskalu kognitivne empatije .81. Utvrđena je zadovoljavajuća konvergentna valjanost s upitnicima QMET (Mehrabian i Epstein, 1972) i „Skale

emocionalne empatije“ (Raboteg-Šarić, 1991; prema Raboteg-Šarić, 1995). U Tablici 1 prikazani su koeficijenti unutarnje pouzdanosti koji su se pokazali zadovoljavajućima.

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 416 sudionika no, pri statističkoj analizi koristili smo podatke različitog broja sudionika jer nisu svi sudionici ispunili sva tri upitnika.

Skalu uživanja u glazbu ispunilo je 416 sudionika, odnosno 211 sudionika (50.3%) i 205 sudionika (49.3%) u rasponu dobi od 18 do 29 godina ($M=22.28$; $SD=2.56$). Uzorak je činilo 15 (3.6%) osoba koje idu u srednju školu, 306 (73.6%) osoba koje studiraju, 56 (13.5%) zaposlenih osoba, 27 (6.5%) nezaposlenih osoba i 12 (2.8%) osoba koje su navele nešto drugo kao zanimanje (sportaš, doktorat/posao, posao/studij, glazbenik, stažiranje, završena srednja škola).

Skalu uživanja u glazbu i upitnik empatije ispunilo je 366 sudionika, a od toga 186 (50.8%) sudionika i 180 (49.2%) sudionika u rasponu dobi od 18 do 29 godina ($M=22.4$; $SD=2.54$). Uzorak je činilo 10 (2.7%) osoba koje idu u srednju školu, 271 (74%) osoba koja studira, 53 (14.5%) zaposlene osobe, 20 (5.5%) nezaposlenih osoba i 12 (3.3%) osoba koje su navele nešto drugo kao zanimanje.

Sva tri upitnika ispunilo je 337 sudionika u dobi od 18 do 29 godina ($M=22.47$ $SD=2.65$). Uzorak je činilo 167 (49.6%) sudionika i 170 (50.4%) sudionika. Uzorak je činilo 6 (1.8%) osoba koje idu u srednju školu, 253 (75.1%) osobe koje studiraju, 47 (13.9%) zaposlenih osoba, 20 (5.9%) nezaposlenih osoba i 11 (3.3%) osoba koje su navele nešto drugo kao zanimanje.

Postupak

Istraživanje je provedeno putem interneta. Link za istraživanje (http://eSurv.org?s=LKOLJI_591a6098) kreiran je preko stranice esurv.org. Link je bio dijeljen putem e-maila i jedne društvene mreže (Facebook). Na početku istraživanja sudionici su zamoljeni za sudjelovanje, pri čemu se smatralo da su pristali na sudjelovanje ako su krenuli u ispunjavanje upitnika. Istraživanje je provedeno individualno i anonimno. Na početku sudionicima je postavljeno nekoliko pitanja o

demografskim podacima (dob, rod, zanimanje). Istraživanje se sastojalo od tri upitnika, a na početku svakog postojala je uputa za rješavanje. Svi sudionici upitnike su rješavali jednakim redoslijedom – AIMS, PROLI_Empatija, BFI, tako da su klikom miša za svaku česticu pojedinačno označavali svoj odgovor.

REZULTATI

Deskriptivna analiza podataka

Prije daljnje provedbe statističke analize bilo je potrebno provjeriti normalnost distribucije kako bismo vidjeli je li moguće koristiti parametrijske postupke. Kako bismo utvrdili normalnost distribucije, koristili smo Kolmogorov-Smirnov test. U Tablici 1 su prikazani rezultati testiranja normalnosti distribucije i deskriptivna statistika za korištene instrumente. Iz prikazanih rezultata provedenog Kolmogorov-Smirnov testa vidljivo je da od korištenih mjera, jedino subskala kognitivne empatije odstupa značajno od normalne distribucije. S obzirom na to da ostale mjere imaju normalnu distribuciju, u daljnjoj statističkoj analizi koristili smo parametrijske statističke postupke. Iz Tablice 1 vidljivo je kako sve korištene skale i subskale imaju zadovoljavajuće koeficijente unutarnje pouzdanosti.

Tablica 1
Deskriptivna statistika i rezultati testiranja normalnosti distribucije

Skale	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>min</i>	<i>max</i>	<i>Mogući raspon</i>	α	<i>K-S</i>	<i>p</i>
Uživljenost u glazbu	416	119.19	27.41	34	170	34-170	.96	1.34	.06
Empatija	366	3.62	.59	1.55	5	1-5	.87	1.18	.13
emocionalna	366	3.56	.68	1.60	5	1-5	.82	1.10	.18
kognitivna	366	3.68	.62	1	5	1-5	.78	1.50	.02
Ekstraverzija	337	3.25	.75	1.13	5	1-5	.83	1.11	.17
Ugodnost	337	3.45	.58	1.56	4.78	1-5	.72	1.22	.10
Savjesnost	337	3.32	.66	1.56	5	1-5	.80	1.03	.24
Neuroticizam	337	2.87	.77	1	5	1-5	.76	1.07	.20
Otvorenost	337	3.74	.68	1.40	5	1-5	.86	1.10	.18

Legenda. *M* = aritmetička sredina; *SD* = standardna devijacija; *min* = minimalni postignuti rezultat; *max* = maksimalni postignuti rezultat; α = Cronbachov koeficijent pouzdanosti; *K-S* = Kolmogorov-Smirnov test za provjeru normalnosti distribucije; *p* = razina značajnosti *K-S testa*

Rodne razlike u uživljenosti u glazbu

Prije ispitivanja odnosa među navedenim konstruktima, zanimalo nas je postoje li rodne razlike. Kako su neka ranija istraživanja pokazala da se muškarci i žene razlikuju u empatiji te na dimenzijama ekstraverzije, ugodnosti, neuroticizma i otvorenosti, odlučili smo ispitati rodne razlike. Proveden je niz t-testova za nezavisne uzorke kako bismo ispitali razlikuju li se sudionice i sudionici u uživljenosti u glazbu, empatiji i osobinama petofaktorskog modela ličnosti. Dobiveni rezultati prikazani su u Tablici 2.

Iz Tablice 2 je vidljivo da postoji statistički značajna razlika između sudionica i sudionika u postignutom rezultatu na Skali uživljenosti u glazbu. Sudionice su, u odnosu na sudionike, postigle više rezultate, a veličina opaženog efekta je niska. Prema tom nalazu, sudionice se, u odnosu na sudionike, više uživljavaju glazbu. U skladu s prijašnjim nalazima, na Upitniku empatije utvrđena je statistički značajna razlika između sudionica i sudionika. Sudionice se, u odnosu na sudionike, procjenjuju kao više empatične, a dobiveni efekt srednje je veličine. Za obje subskale empatije također je dobivena značajna rodna razlika, odnosno sudionice se, u odnosu na sudionike, procjenjuju više emocionalno i kognitivno empatičnima. Za emocionalnu empatiju dobiveni efekt je veliki dok je za kognitivnu empatiju dobiveni efekt male veličine. Daljnja statistička analiza uključivala je utvrđivanje rodni razlika na dimenzijama BFI. Rodne razlike pronađene su na dimenzijama ugodnost i savjesnost, a veličina opaženog efekta je mala. Sudionice se, u odnosu na sudionike, procjenjuju ugodnijima i savjesnijima. Na ostalim dimenzijama ličnosti nisu pronađene statistički značajne razlike između sudionica i sudionika.

Tablica 2

Aritmetičke sredine i standardne devijacije rezultata na korištenim instrumentima kod sudionica i sudionika te značajnost razlike između sudionica i sudionika.

Skale	Muškarci		Žene		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>d</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>			
Uživljenost u glazbu	114.30	28.78	123.93	25.19	3.63**	414	.31
Empatija	3.43	.54	3.81	.57	6.59**	364	.68
emocionalna	3.31	.62	3.83	.63	7.99**	364	.79
kognitivna	3.55	.61	3.79	.65	3.66**	364	.44
Ekstraverzija	3.18	.73	3.32	.71	1.72	335	.19
Ugodnost	3.38	.54	3.51	.60	2.17*	335	.23
Savjesnost	3.25	.64	3.40	.63	2.11*	335	.23
Neuroticizam	2.80	.74	2.92	.80	1.55	335	.16
Otvorenost	3.74	.72	3.75	.64	.13	335	.01

Legenda. *M* = aritmetička sredina; *SD* = standardna devijacija; *t* = t-test; *df* = stupnjevi slobode; *d* = veličina efekta; **p*<.05; ***p*<.01

Povezanost uživljenosti u glazbu s empatijom i osobinama petofaktorskog modela ličnosti s obzirom na rod

U daljnjoj analizi posebno smo računali korelacije za poduzorke sudionika i sudionica. Rezultati su prikazani u Tablici 3.

Kod sudionika, utvrđena je značajna, umjerena, pozitivna korelacija uživljenosti u glazbu s empatijom ($r(335)=.31$; $p<.001$) te subskalama emocionalna ($r(335)=.24$; $p=.001$) i kognitivna empatija ($r(335)=.32$; $p<.001$). Utvrđena je značajna, visoka, pozitivna korelacija otvorenosti prema iskustvu s uživljenosti u glazbu ($r(335)=.51$; $p<.001$). Na ostalim dimenzijama ličnosti nisu pronađene značajne korelacije s uživljenosti u glazbu.

Kod sudionica, utvrđena je značajna, umjerena, pozitivna korelacija s empatijom ($r(335)=.21$; $p=.004$) i emocionalnom empatijom ($r(335)=.24$; $p=.001$), no nije pronađena značajna povezanost s kognitivnom empatijom. Od dimenzija ličnosti, kod sudionica je pronađena značajna, umjerena, pozitivna korelacija s otvorenosti prema iskustvu ($r(335)=.46$; $p<.001$). Na ostalim dimenzijama ličnosti nisu pronađene statistički značajne korelacije s uživljenosti u glazbu.

Tablica 3

Korelacije između rezultata na korištenim mjerama za sudionice (iznad dijagonale) i sudionike (ispod dijagonale)

Skala	Uživljenost u glazbu	Empatija	emocionalna	kognitivna	Ekstraverzija	Ugodnost	Savjesnost	Neuroticizam	Otvorenost
Uživljenost u glazbu	-	.21***	.24***	.08	-.01	.09	-.11	.14	.46***
Empatija	.31***	-	.80***	.82***	.17	.49***	.10	-.04	.06
emocionalna	.24**	.88***	-	.59***	.08	.45***	-.05	.09	.01
kognitivna	.32***	.88***	.55***	-	.23**	.43***	.23**	-.16	.10
Ekstraverzija	-.06	.21***	.23**	.15	-	.13	.40***	-.42***	.24**
Ugodnost	.06	.42***	.41***	.34***	.17*	-	-.05	-.38***	.05
Savjesnost	-.14	.09	.14	.02	.37	.19*	-	-.16*	.17*
Neuroticizam	.12	-.01	.01	-.02	-.41***	-.34**	-.29**	-	-.12
Otvorenost	.51***	.31***	.20*	.36***	.23**	.06	-.01	.08	-

Bilješka. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Predviđanje uživanja u glazbu

Prije provedbe hijerarhijske regresijske analize [HRA], provjerena je povezanost među varijablama na čitavom uzorku. Izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije za navedene varijable, a rezultati su prikazani u Tablici 1 (PRILOG 1).

S obzirom na dobivene povezanost uživanja u glazbu s empatijom i osobinama ličnosti, zanimalo nas je u kojoj mjeri pomoću navedenih varijabli možemo predviđati uživanje u glazbu. Kako bismo to utvrdili, proveli smo hijerarhijsku regresijsku analizu. U prvom koraku u analizu su uvedene varijable dob i spol, u drugom osobine ličnosti pet-faktorskog modela (ekstraverzija, ugodnost, savjesnost, neuroticizam i otvorenost), a u trećem emocionalna i kognitivna empatija. U Tablici 4 su prikazani rezultati provedene hijerarhijske regresijske analize.

U prvom koraku rod ($\beta=.18$, $p=.001$) se pokazao kao značajni prediktor te je objašnjeno 3% varijance kriterija. U drugom koraku uz rod ($\beta=.17$, $p<.001$), značajni prediktori su ugodnost ($\beta=.11$, $p=.02$), savjesnost ($\beta=-.10$, $p=.04$), neuroticizam ($\beta=.12$, $p=.02$) i otvorenost prema iskustvu ($\beta=.50$, $p<.001$) te je dodatno objašnjeno 28% varijance. U posljednjem koraku uvedene su kognitivna i emocionalna empatija te se gubi utjecaj neuroticizma i ugodnosti. U ovom koraku objašnjeno je dodatnih 2% varijance, a kao značajni prediktori pokazali su se rod ($\beta=.16$, $p=.02$), ekstraverzija ($\beta=-.12$, $p=.03$), savjesnost ($\beta=-.11$, $p=.03$), otvorenost prema iskustvu ($\beta=.49$, $p<.001$) i kognitivna empatija ($\beta=.16$, $p=.02$).

Osobine ličnosti petofaktorskog modela objasnile su 28% varijance kriterija, među njima kao prediktor posebno se ističe otvorenost prema iskustvu. Uz to, kao značajne prediktorske varijable za uživanje u glazbu izdvojile su se varijable rod i kognitivna empatija.

Tablica 4
Rezultati hijerarhijske regresijske analize za uživanje u glazbu

	β	t	Sažetak modela
MODEL 1			
Rod	.18**	3.28	R (cor) ² = .03
Dob	-.06	-1.20	F (2, 334) = 6.30**
MODEL 2			
Rod	.17**	3.60	
Dob	-.05	-1.14	
Ekstraverzija	-.09	-1.56	R (cor) ² = .31
Ugodnost	.11*	2.30	F (7, 329) = 22.03**
Savjesnost	-.10*	-2.08	ΔR^2 = .28
Neuroticizam	.12*	2.28	ΔF (5, 329) = 27.33**
Otvorenost	.50**	10.72	
MODEL 3			
Rod	.12*	2.35	
Dob	-.06	-1.37	
Ekstraverzija	-.12*	-2.17	
Ugodnost	.02	.43	R (cor) ² = .32
Savjesnost	-.11*	-2.15	F (9, 327) = 18.73**
Neuroticizam	.07	1.30	ΔR^2 = .02
Otvorenost	.49**	10.31	ΔF (2, 327) = 5.21**
Emocionalna e.	.05	.77	
Kognitivna e.	.16*	2.38	

Legenda. β = standardizirani koeficijent u multiploj regresiji; t = t-test; $R(\text{cor})^2$ = korigirani koeficijent multiple determinacije; ΔR^2 = samostalan doprinos prediktora objašnjenju varijance kriterija; F = F omjer; ΔF = promjena F omjera; emocionalna e. = emocionalna empatija; kognitivna e. = kognitivna empatija;

* $p < .05$; ** $p < .01$

RASPRAVA

U ovo istraživanje krenuli smo kako bismo ispitali novi i do sada gotovo neistraženi konstrukt – uživljenost u glazbu. Zanimalo nas je postoje li rodne i individualne razlike u uživljenosti u glazbu. Odлучili smo provesti online istraživanje kako bismo obuhvatili ciljanu dobnu skupinu. Istraživanje smo proveli na osobama mlađe odrasle dobi jer neki nalazi ukazuju na to da upravo ta dobna skupina češće doživljava glazbom inducirane emocije (Liljeström, 2011).

Na početku istraživanja susreli smo se problemom nedostatka istraživanja i spoznaja iz ovog područja. Uživljenost u glazbu do sada nije istraživana, tako da smo se morali oslanjati na spoznaje dobivene iz bliskih istraživanja. Naše pretpostavke temeljile su se na spoznajama dobivenim iz malog broja istraživanja koji se bavio konstruktom uživljenosti te na nešto brojnijim, ali kontradiktornim spoznajama iz područja glazbe i emocija. Prema našim saznanjima, ovo je prvo istraživanje koje ispituje individualne i rodne razlike u uživljenosti u glazbu.

Sandstrom i Russo (2013) spominju uživljenost u glazbu kao zaseban konstrukt, no srodan uživljenosti. Definiraju je kao sposobnost i voljnost pojedinca da bude emocionalno uvučen u glazbu. Za ispitivanje, na temelju Tellegenove skale uživljenosti, razvili su instrument koji mjeri uživljenost u glazbu. Instrument smo preuzeli i preveli, a njegove metrijske karakteristike na hrvatskom uzorku pokazale su se zadovoljavajućima. Iz istraživanja koje su proveli, zaključuju kako je uživljenost u glazbu vrlo važna varijabla za predviđanje snage emocionalne reakcije na glazbu (Sandstrom i Russo, 2013). U našem istraživanju postavljene su tri hipoteze, prve dvije su potvrđene dok je treća djelomično potvrđena.

Prva hipoteza odnosila se na rodne razlike u uživljenosti u glazbu. Iako su autori originalnog istraživanja pretpostavili da ne bi trebale postojati rodne razlike u uživljenosti u glazbu (Sandstrom i Russo, 2013), naše istraživanje je potvrdilo pretpostavku da se žene u odnosu na muškarce više uživljavaju u glazbu. Rod se pokazao kao značajan prediktor za uživljenost u glazbu. Iako žene češće od muškaraca doživljavaju glazbom inducirane emocije (Liljeström, 2011), na fiziološkim mjerama nisu zabilježene spolne razlike u emocionalnim reakcijama na glazbu (Lundqvist, Carlsson, Hilmersson i Juslin, 2009). Općenito, istraživanja su pokazala kako žene češće izvještavaju o doživljavanju emocija jačeg intenziteta na mjerama samoprocjene

(Brebner, 2003; Brody i Hall, 2008). Također, autobiografska sjećanja kod žena su življa i obojana emocijama (Nelson i Fivush, 2004). Žene se emocionalnih uspomena dosjećaju brže i češće, a emocije pamte kao intenzivnije u odnosu na muškarce (Robinson i Clore, 2002). Navedeni nalazi su mogući razlog zbog kojeg je dobivena razlika između muškaraca i žena u uživljenosti u glazbu. Moguće je da su se sudionice pri rješavanju skale uspjele lakše dosjetiti situacija u kojima su bile tako emocionalno uvučene u glazbu te su se tih emocionalnih iskustava dosjetile kao intenzivnijih u odnosu na sudionike.

Razlika u stilovima slušanja glazbe može biti razlog dobivenih razlika između muškaraca i žena. Kognitivan ili intelektualan način slušanja podrazumijeva evaluaciju određenog nastupa, analiziranje strukture pjesme ili skladbe, preispitivanje uloge različitih instrumenata, dok emocionalan način slušanja podrazumijeva slušanje glazbe u svrhu promjene raspoloženja ili emocija. Ova dva stila slušanja glazbe u negativnoj su korelaciji ($r = -.25$; $p < .01$; Chamorro-Premuzic i Furnham, 2007). Pokazalo se kako žene češće od muškaraca koriste glazbu pri regulaciji emocija (Ljiljestrom, 2011) dok muškarci češće od žena koriste glazbu na kognitivan ili intelektualan način (Chamorro-Premuzic i Furnham, 2010).

Druga i treća hipoteza odnosile su se na povezanost uživljenosti u glazbu s nekim individualnim karakteristikama. Konkretno, zanimao nas je odnos tog konstrukta s empatijom i osobinama petofaktorskog modela – ekstraverzijom, neuroticizmom, ugodnosti, savjesnosti i otvorenosti prema iskustvu. Pretpostavili smo da će uživljenost u glazbu biti pozitivno povezana s empatijom i njezinim subskalama emocionalna i kognitivna empatija. Povezanost uživljenosti u glazbu s empatijom dobivena je i u istraživanju Sandstroma i Russoa (2013), no valja napomenuti kako su koristili drugi upitnik s drugačijim subskalama. U našem istraživanju dobivena je umjerena pozitivna povezanost uživljenosti u glazbu s empatijom i objema subskalama na čitavom uzorku čime smo potvrdili drugu hipotezu.

Kada smo gledali korelacije posebno za muškarce i žene, rezultati su bili nešto drugačiji. Prije utvrđivanja korelacija, ispitali smo postoje li rodne razlike u empatiji i njezinim subskalama. Sukladno ranijim istraživanjima koja su također za procjenjivanje empatije koristila mjere samoprocjene (npr. Dugi, 2013; O'Brien i sur., 2012), dobivene su statistički značajne razlike između muškaraca i žena. Žene su postigle više rezultate

na razini čitavog upitnika i na obje subskale empatije. Nadalje, kod žena i kod muškaraca pronađena je pozitivna korelacija uživanja u glazbu s empatijom i emocionalnom empatijom. Dobivena korelacija u skladu je s postavljenom hipotezom i ranijim nalazima. Zanimljivo je da smo na poduzorku muškaraca pronašli i umjerenu pozitivnu korelaciju s kognitivnom empatijom dok kod žena te povezanosti nije bilo. Istraživanja koja su utvrđivala odnos empatije i glazbom potaknutih emocija utvrdila su da empatične osobe doživljavaju intenzivne emocije za vrijeme slušanja glazbe. Zanimljivo je da empatične osobe najintenzivnije emocije doživljavaju za vrijeme slušanja tužne glazbe te da preferiraju tužnu glazbu (Vuoskoski i sur., 2012). Uz to, pokazalo se kako je emocionalna empatija povezana s negativnim emocijama dok je kognitivna empatija povezana s pozitivnim emocijama (Vuoskoski, 2012). Svakako bi u daljnjim istraživanjima valjalo ispitati postoje li razlike u uživanosti u glazbu s obzirom na glazbene preferencije. Posebno bi bilo zanimljivo vidjeti preferiraju li osobe koje se više uživljavaju u glazbu tužnu glazbu.

U našem istraživanju kognitivna empatija pokazala se kao značajan prediktor uživanja u glazbu. Prema ovom nalazu, u glazbu će se više uživljavati osobe koje imaju višu sposobnost razumijevanja tuđe perspektive. Uživanje (Wickramasekera II, 2007) i uživanje u glazbu (Sandstroma i Russoa, 2013) pokazale su se pozitivno povezane sa subskalom fantazije koja je komponenta kognitivne empatije. Osobe koje se procjenjuju visoko na subskali fantazije više se uživljavaju u fiktivne likove iz knjiga, filmova i kazališnih predstava (Davis, 1980). S obzirom na nalaze iz našeg istraživanja, to bi značilo da je kod osoba koje se više uživljavaju u glazbu prisutno bolje zamišljanje emocija glazbenog izvođača. Miu i Baltes (2012) pronašli su sličnu povezanost s glazbom induciranim emocijama. Iz svog istraživanja zaključuju kako kognitivna empatija olakšava nastanak glazbom potaknutih emocija. Taj nalaz potkrepljuje i činjenica da se moždani mehanizmi koji su zaslužni za kognitivnu empatiju, u velikoj mjeri preklapaju s onima koji su zaslužni za procesiranje emocija (Preston i sur., 2007).

Prije ispitivanja odnosa dimenzija ličnosti s uživanosti u glazbu, ispitali smo rodne razlike, a pokazalo se kako su žene ugodnije i savjesnije od muškaraca. Na ostalim dimenzijama nisu utvrđene značajne razlike. Treću pretpostavku djelomično smo potvrdili. Od pet dimenzija ličnosti, na čitavom uzorku, pronađena je pozitivna

povezanost s neuroticizmom i otvorenosti prema iskustvu. Osobine ličnosti objasnile su značajan postotak varijance uživljenosti u glazbu, no otvorenost prema iskustvu pokazala se kao najbolji prediktor. Suprotno očekivanjima, nije pronađena značajna korelacija uživljenosti u glazbu s ugodnosti i ekstraverzijom. U skladu s pretpostavkom, nismo pronašli značajnu povezanost savjesnosti i uživljenosti u glazbu. Kao i za empatiju, posebno smo računali korelacije za muškarce i za žene. Povezanost je dobivena samo s otvorenosti, dok korelacije na ostalim dimenzijama ličnosti nisu bile značajne. Dobiveni rezultati u skladu su s jednim ranijim istraživanjem koje je ispitalo individualne razlike u uživljenosti. Bernstein i Putnam (1986; prema Goldberg, 1991) razvili su Skalu disocijativnih iskustava (Dissociative Experiences Scale [DES]), a sastoji se od tri subskale, među kojima je i subskala uživljenosti. Goldberg (1991) je utvrdio kako DES subskala uživljenosti pozitivno korelira s neuroticizmom ($r=.26$; $p<.01$) i otvorenosti ($r=.18$; $p<.01$).

U našem istraživanju neuroticizam se pokazao slabo, pozitivno povezan s uživljenosti u glazbu, odnosno više uživljene u glazbu su one osobe koje se procjenjuju više na dimenziji neuroticizma. Komponente neuroticizma su iritabilnost, napetost, sramežljivost, impulzivnost, vulnerabilnost i depresivnost (John i Srivastava, 1999). Negativne emocije najbolji su prediktor neuroticizma, a osobe koje se visoko procjenjuju na ovoj dimenziji doživljavaju negativne emocije češće od pozitivnih te one kod njih duže traju (Verduyn i Brans, 2012). S obzirom na to, ne čudi da osobe kod kojih je ova osobina izraženija, češće doživljavaju negativne emocije vezane uz glazbu (Liljeström, 2011). Naš nalaz može biti potkrijepljen time da je pronađena pozitivna povezanost uživljenosti s negativnim emocijama potaknutim glazbom (Garrido i Schubert, 2011a).

U skladu s pretpostavkom, pronađena je povezanost uživljenosti u glazbu s otvorenosti prema iskustvu. Povezanost je konzistentno dobivena na čitavom uzorku te na oba poduzorka. Uz to, otvorenost se pokazala kao najbolji prediktor uživljenosti u glazbu. Iz toga se može zaključiti da se osobe kod kojih je osobina otvorenost prema iskustvu izraženija, više uživljavaju u glazbu. Ovaj rezultat potvrđuje i nalaze ranijih istraživanja u kojima je utvrđena korelacija otvorenosti prema iskustvu s uživljenosti (Wild i sur., 1995). Otvorenost prema iskustvu dimenzija je ličnosti koja se sastoji od faceta ideje, mašta, vrijednosti, estetika, osjećaji i postupci (John i Srivastava, 1999).

Ova dimenzija reflektira širok raspon kognitivno-afektivnih stilova poput uživanja u senzorna iskustva, preferencije prema novim iskustvima, znatiželje i kreativnosti (McCrae i John, 1992). Daljnja istraživanja trebala bi se orijentirati na detaljnije ispitivanje odnosa uživanja u glazbu i faceta otvorenosti. Wild i suradnici (1995) su dublje ispitali povezanost uživanja u glazbu i faceta otvorenosti te su dobili da uživanje ima visoku pozitivnu povezanost sa sklonosti prema estetici ($r=.63$; $p<.01$) te da je umjereno pozitivno povezana s ostalim facetama.

Otvorenost prema iskustvu pokazala se povezana s jednom vrlo zanimljivom emocionalnom reakcijom na umjetnost – estetskim trncima (McCrae, 2007; Nusbaum i Silvia, 2010). Estetski trnci su prolazne i nevoljne emocionalne reakcije u vidu tjelesnih senzacija na glazbu ili druge doživljaje ljepote (Baltes, 2011; McCrae, 2007). Istraživanja su višekratno ustanovila povezanost estetskih trnaca i otvorenosti prema iskustvu. Zbog intenzivnog emocionalnog iskustva koje karakterizira uživanje u glazbu, možemo pretpostaviti da postoji pozitivna povezanost između estetskih trnaca i uživanja u glazbu.

U skladu s očekivanjima, nije pronađena povezanost uživanja u glazbu i savjesnosti. Osobe koje se procjenjuju visoko na savjesnosti su orijentirane prema cilju, organizirane, sklone pratiti norme i pravila, planirati i promisliti prije nego djeluju (John i sur., 2008). Savjesne osobe su u određenoj mjeri u suprotnosti s umjetničkim, intuitivnim i maštovitim ljudima stoga vjerojatno doživljavaju glazbu na racionalan način (Chamorro-Premuzic i Furnham, 2007).

Suprotno očekivanjima, nije pronađena povezanost uživanja u glazbu i ekstraverzije. Istraživanja pokazuju da ekstraverti često doživljavaju emocije koje su potaknute glazbom, no te emocije nisu tako intenzivne kao kod osoba koje su otvorene prema iskustvu (Liljeström, 2011). Pokazalo se kako ekstravertima glazba najčešće služi kao distraktor ili pozadina dok obavljaju neke druge aktivnosti (Chamorro-Premuzic i Furnham, 2010; Chamorro-Premuzic, Swami, Furnham i Maakip, 2009) što može biti razlog toga da se manje uživljavaju u glazbu.

Također suprotno očekivanjima, nije pronađena povezanost uživanja u glazbu i ugodnosti. Osobe koje se visoko procjenjuju na ovoj osobini su blage, altruistične, suosjećajne i brižljive (McCrae i John, 1992). Ova osobina podložna je promjenama s dobi. Kako su u našem istraživanju uzorak sačinjavale osobe mlađe odrasle dobi,

moguće da je to razlog zbog kojeg nije potvrđena pretpostavka. Pokazalo se kako osobe mlađe odrasle dobi imaju manje izraženu dimenziju ugodnosti u odnosu na osobe srednje i starije odrasle dobi (McCrae i sur., 1999). Ipak, Laiding i Schellenberg (2012) su u svom istraživanju utvrdili pozitivnu povezanost ugodnosti i intenziteta emocija potaknutih glazbom. Zaključili su kako osobe koje se procjenjuju visoko na ugodnosti doživljavaju intenzivnije emocije potaknute glazbom zbog više sposobnosti empatiziranja u emocionalnim situacijama. Sukladno tome, u našem istraživanju, ugodnost se u drugom koraku HRA pokazala kao značajan prediktor, no kada se uvedu subskale empatija njezin doprinos se gubi. Čini se kako je sposobnost empatiziranja ključna komponenta ugodnosti zbog koje se ona pokazala kao značajan prediktor.

Metodološki nedostaci i prijedlozi za buduća istraživanja

Online istraživanja su u velikoj mjeri zastupljena u društvenim znanostima zbog svoje ekonomičnosti, jednostavnosti i brzine. Ipak, nedostatak u ovakvom načinu provođenja istraživanja leži u tome što se u manjoj mjeri može kontrolirati tko pristupa istraživanju. Bolje rečeno, postoji određeni stupanj nesigurnosti u identitet sudionika i u to koliko ozbiljno pristupaju istraživanju. Uz to, nije moguće kontrolirati uvjete u kojima se istraživanje provodi. U ovom slučaju, moguće je da su neki sudionici tijekom ispunjavanja upitnika slušali glazbu što je moglo dovesti do manje realnih procjena. Istraživanje bi svakako trebalo provesti u bolje kontroliranim uvjetima. Povlači se i pitanje reprezentativnosti uzorka. Kako je istraživanje provedeno preko interneta, u njemu su mogle sudjelovati samo računalno pismene osobe. Također, za sudjelovanje u istraživanju zamolili smo prijatelje i poznanike koji su dalje širili link svojim poznanicima. Na ovaj način mogli smo zahvatiti ciljanu dobnu skupinu, no to je dovelo do toga da su u istraživanju većinom sudjelovali studenti. Prijedlog za buduća istraživanja je da uzorak bude raznolikiji s obzirom na neke demografske karakteristike te da bolje odražava populaciju. Tema istraživanja također je mogla utjecati na to tko je pristupio istraživanju. Veća je vjerojatnost da su u rješavanju bili motiviraniji oni kojima je ova tema bliska, odnosno oni koji vole slušati glazbu.

Osobito bi bilo korisno provjeriti rezultate dobivene za empatiju. Empatija je ispitivana mjerom samoprocjene što se u nekim dosadašnjim istraživanjima nije

pokazalo kao najbolja metoda. Iz tog razloga, pretpostavljamo da su dobivene rodne razlike više odraz korištene mjere, nego stvarno postojećih razlika. Uživljenost u glazbu je također ispitivana mjerom samoprocjene, no do sada nije razvijena objektivnija mjera kojom bi se mogle zahvatiti individualne razlike u uživljenosti. Kao metodološki nedostatak može se navesti i činjenica da konstrukt uživljenost još uvijek nije u potpunosti definiran. Znanstvenici se i dalje pitaju predstavlja li taj konstrukt stanje ili osobinu. Istraživanje kojim smo se vodili i skala koju smo primijenili, pretpostavljaju da je uživljenost (i uživljenost u glazbu) dispozicija u kojoj postoje individualne razlike.

Na kraju, nedostatak ovog istraživanja, kao i drugih korelacijskih istraživanja, je taj što ne možemo govoriti o uzročno-posljedičnim vezama među ispitivanim konstruktima. Eksperimentalno istraživanje djelomično bi odgovorilo na metodološke nedostatke korelacijskog istraživanja.

ZAKLJUČAK

Cilj istraživanja bio je ispitati individualne i rodne razlike u uživljenosti u glazbu. Skala uživljenosti u glazbu pokazala je jednofaktorsku strukturu i dobre metrijske karakteristike. Dobivene su rodne razlike u uživljenosti u glazbu, odnosno žene se uživljavaju u glazbu više od muškaraca. Utvrdili smo i kako su žene u odnosu na muškarce, empatičnije i na emocionalnoj i na kognitivnoj razini. Također, utvrdili smo kako se žene procjenjuju ugodnijima i savjesnijima od muškaraca. Na ostalim dimenzijama ličnosti nije bilo značajnih rodni razlika.

Uživljenost u glazbu na čitavom uzorku značajno je pozitivno korelirala s empatijom i njezinim subskalama te s neuroticizmom i otvorenosti prema iskustvu. Na poduzorku muškaraca, dobivena je značajna pozitivna korelacija uživljenosti s ukupnom empatijom i njezinim subskalama te s otvorenosti prema iskustvima. Na poduzorku žena, dobivena je značajna pozitivna korelacija uživljenosti u glazbu s ukupnom empatijom i emocionalnom empatijom te s otvorenosti prema iskustvu.

Provedena hijerarhijska regresijska analiza pokazala je kako su rod, otvorenost prema iskustvu i kognitivna empatija najbolji prediktori uživljenosti u glazbu.

LITERATURA

- American Psychology Association (2000). *Psychology Topics – Personality*. Preuzeto s: <http://apa.org/topics/personality/>
- Baltes, F. R. (2011). *Music-induced emotions: psychophysiological correlates and individual differences*. Neobjavljena doktorska disertacija. Babes-Bolyai University Of Cluj-Napoca - Faculty Of Psychology And Sciences Of Education, Rumunjska.
- Benet-Martinez, V. i John, O. P. (1998). Los Cinco Grandes across cultures and ethnic groups: Multitrait multimethod analyses of the Big Five in Spanish and English. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 729 – 750.
- Brebner, J. (2003). Gender and emotions. *Personality and Individual Differences*, 34, 387 – 394.
- Brody, L. R. i Hall, J. A. (2008). Gender and emotion in context. U: M. Lewis, J. M. Haviland-Jones i L. Feldman Barrett (Ur.), *Handbook of Emotion*. (str. 395 – 407). New York: The Guilford Press.
- Chamorro – Premuzic, T. i Furnham, A. (2005). *Personality and Intellectual Competence*. London, UK: Lawrence Erlbaum Associates.
- Chamorro-Premuzic, T. i Furnham, A. (2007). Personality and music: Can traits explain how people use music in everyday life? *British Journal of Psychology*, 98, 175–185.
- Chamorro-Premuzic, T. i Furnham, A. (2010). Personality and uses of music as predictors of preferences for music consensually classified as happy, sad, complex, and social. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 4, 205–213.
- Chamorro-Premuzic, T., Swami, V., Furnham, A. i Maakip, I. (2009). The Big Five personality traits and uses of music - A replication in Malaysia using structural equation modeling. *Journal of Individual Differences*, 30, 20–27
- Coke, J. S., Batson, C. D. i McDavis, K. (1978). Empathic mediation of helping: A two-stage model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 36, 752 – 766.
- Davis, M. H. (1980). A multidimensional approach to individual differences in empathy. *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology*, 10, 85.
- DeNora, T. (1999). Music as technology of the self. *Poetics*, 27, 31 – 56.
- Dugi, L. (2013). *Emocionalna inteligencija, empatija i profesionalni interesi kod studenata psihologije*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

- Eisenberg, N. i Lennon, R. (1983). Sex differences in empathy and related capacities. *Psychological Bulletin*, 94, 100-131.
- Egermann, H. i McAdams, S. (2013). Empathy and emotional contagion as a link between recognized and felt emotions in music listening. *Music Perception*, 31, 139–156.
- Fulgosi, A. (1979.). *Faktorska analiza*. Zagreb: Školska knjiga.
- Gallese, V. (2003). The roots of empathy: the shared manifold hypothesis and the neural basis of intersubjectivity. *Psychopathology*, 36, 171–180.
- Garrido, S. i Schubert, E. (2011a) Individual differences in the enjoyment of negative emotion in music: A literature review and experiment. *Music Perception*, 28, 279-295.
- Garrido, S. i Schubert, E. (2011b). Negative emotion in music: what is the attraction? A qualitative study. *Empirical Musicology Review*, 6, 214-230.
- Goldberg, L. R. (1991). The Curious experiences survey, a revised version of the Dissociative Experience Scale: Factor structure, reliability, and relations to demographic and personality variables. *Psychologica Assessment*, 11, 134 – 145.
- Herbert, R. (2011). *Everyday Music Listening: Absorption, Dissociation and Trancing*. Aldershot: Ashgate.
- Jamieson, G. A. (2005). The modified Tellegen Absorption Scale: A clearer window on the structure and meaning of absorption. *Australian Journal of Clinical and Experimental Hypnosis*, 33, 119-139.
- John, O. P., Naumann, L. P. i Soto, C. J. (2008). Paradigm Shift to the Integrative Big-Five Trait Taxonomy: History, Measurement, and Conceptual Issues. U O. P. John, R. W. Robins i L. A. Pervin (Ur.), *Handbook of personality: Theory and research* (str. 114-158). New York, NY: Guilford Press.
- John, O. P. i Srivastava, S. (1999). The Big-Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. U: L. A. Pervin i O. P. John (Ur.), *Handbook of personality: Theory and research* (str. 102–138). New York, NY: Guilford Press.
- Juslin, P. N. i Laukka, P. (2004). Expression, perception, and induction of musical emotions: A review and a questionnaire study of everyday listening. *Journal of New Music Research*, 33, 217-238.
- Juslin, P.N., Liljeström, S., Västfjäll, D., Barradas, G. i Silva, A. (2008). An experience sampling study of emotional reactions to music: listener, music, and situation. *Emotion*, 8, 668–683.

- Juslin, P.N. i Västfjäll, D. (2008). Emotional responses to music: The need to consider underlying mechanisms. *Behavioral and Brain Sciences*, 31, 559–621.
- Kardum, I., Gračanin, A. i Hudek-Knežević, J. (2006). Odnos crta ličnosti i stilova privrženosti s različitim aspektima seksualnosti kod žena i muškaraca. *Psihologijske teme*, 15, 101-128.
- Klein, K. J. K. i Hodges, S. D. (2001). Gender differences, motivation, and empathic accuracy: when it pays to understand. *Personality and Social Psychology*, 27, 720 – 730.
- Knafo, A., Zahn-Waxler, C., Van Hulle, C., Robinson, J. L. i Rhee, S. H. (2008). The developmental origins of a disposition toward empathy: genetic and environmental contributions. *Emotion*, 8, 737 – 752.
- Kremen, A. M. i Block, J. (2002). Absorption: Construct explication by Q-sort assessments of personality. *Journal of Research in Personality*, 36, 252–259.
- Kreutz, G., Ott, U., Teichmann, D., Osawa, P. i Vaitl, D. (2008). Using music to induce emotions: Influences of musical preference and absorption. *Psychology of Music*, 36, 101 – 126.
- Ladinig, O. i Schellenberg, E. G. (2012). Liking unfamiliar music: effects of felt emotion and individual differences. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 6, 146–154.
- Ljiljeström, S. (2011). Emotional reactions to music: Prevalence and contributing factors. *Digital Comprehensive Summaries of Uppsala Dissertations from the Faculty of Social Sciences* 67. Uppsala, Sweden: Uppsala University Library.
- Lundqvist, L. O., Carlsson, F., Hilmersson, P. i Juslin, P. N. (2009). Emotional responses to music: experience, expression, and physiology. *Psychology of Music*, 37, 61-90.
- McCrae, R. R. (2007). Aesthetic chills as a universal marker of openness to experience. *Motivation and Emotion*, 31, 5-11.
- McCrae, R. i Costa, P. (1991). Adding Liebe und Arbeit: The full five-factor model and well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17, 227–232.
- McCrae, R. R., Costa, P. T., Ostendorf, F., Angleitner, A., Caprara, G. V., Babaranelli, C., de Lim, M. P., Simoes, A., Marušić, I., Bratko, D., Chae, J. i Piedemont, R. L. (1999). Age differences in personality across the adult life span: Parallels in five cultures. *Developmental Psychology*, 35, 466 – 477.
- McCrae, R. R. i John, O. P. (1992). An introduction to the Five-factor model and its applications. *Journal of Personality*, 60, 175 – 215.

- Menon, V. i Levitin, D. J. (2005). The rewards of music listening: Response and physiological connectivity of the mesolimbic system. *NeuroImage*, 28, 175 – 184.
- Mehrabian, A., i Epstein, N. (1972). A measure of emotional empathy. *Journal of personality*, 40, 525-543.
- Miu, A. C. i Baltes, F. R. (2012). Empathy Manipulation Impacts Music-Induced Emotions: A Psychophysiological Study on Opera. *PLoS ONE* 7: e30618. doi:10.1371/journal.pone.0030618
- Nagy, K. i Szabó, C. (2004). Differences in phenomenological experiences of music-listening: The influence of intensity of musical involvement and type of music on musical experiences. U: S. D. Lipscomb, R. Ashley, R.O. Gjerdingen, i P. Webster (Ur.). *ICMPC8. Proceedings of the 8th International conference on music perception & cognition. August 3–7, 2004. Evanston, IL.* (str. 470–473). Adelaide, Australia: Casual Productions.
- Nelson, P. L. (1996). Personality trait absorption: An exploratory study of opportunity and capacity in relation to cannabis use. *Imagination, Cognition and Personality*, 15, 75-101.
- Nelson, K. i Fivush, R. (2004). The emergence of autobiographical memory: a social cultural developmental theory. *Psychological Review*, 111, 486–511.
- Nusbaum, E. C. i Silvia, P. J. (2010). Shivers and timbres: personality and the experience of chills from music. *Social Psychological and Personality Science*, 2, 1 – 6.
- O'Brien E., Konrath S. H., Grühn D. i Hagen A. L. (2012). Empathic concern and perspective taking: linear and quadratic effects of age across the adult life span. *The Journals of Gerontology, Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 68, 168 – 175.
- Preston, S. D., Bechara, A., Damasio, H., Grabowski, T. J., Stansfield, R. B., Mehta, S. i Damasio, A. R. (2007). The neural substrates of cognitive empathy. *Social Neuroscience*, 1 – 22
- Preston, S. D. i de Waal, F. B. (2002). Empathy: Its ultimate and proximate bases. *Behaviour Brain Science*, 25, 1-71.
- Raboteg-Šarić, Z. (1995). *Psihologija altruizma : čuvstveni i spoznajni aspekti prosocijalnog ponašanja*. Zagreb: Alinea.
- Richter, D. i Kunzmann, U. (2011). Age differences in three facets of empathy: performance-based evidence. *Psychology and Aging*, 26, 60 – 70.

- Robinson, M. D. i Clore, G. L. (2002). Belief and feeling: evidence for an accessibility model of emotional self-report. *Psychological Bulletin*, 128, 934–960.
- Roche, S. M. i McConkey, K. M. (1990). Absorption: Nature, assessment, and correlates. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 91-101.
- Sandstrom, G. M. i Russo, F. A. (2013). Absorption in music: A scale to identify individuals with strong emotional responses to music. *Psychology of Music*, 41, 216 - 228.
- Scherer, K. R. i Zentner, M. R. (2001). Emotional effects of music: Production rules. U: P. N. Juslin i J. A. Sloboda (Ur.). *Music and emotion: theory and research*. (str. 361 – 392) Oxford; New York: Oxford University Press.
- Schmitt, D. P., Voracek, M., Realo, A. i Allik, J. (2008). Why can't a man be more like a woman? Sex differences in Big Five personality traits across 55 cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 94, 168 – 182.
- Siros, F. N. (2014). Absorbed in the moment? An investigation of procrastination, absorption and cognitive failures. *Personality and Individual Differences*, 71, 30–34.
- Studerus, E., Gamma, A., Komater, M. i Vollenweider, F. X. (2012). Prediction of psilocybin response in healthy volunteers. *PLoS ONE*, 7: e30800. doi:10.1371/journal.pone.0030800.
- Verduyn, P. i Brans, K. (2012). The relationship between extraversion, neuroticism and aspects of trait affect. *Personality and Individual Differences*, 52, 664–669.
- Vuoskoski, J. K. (2012). *Emotions Represented and Induced by Music: The Role of Individual Differences*. Neobjavljena doktorska disertacija. The Faculty of Humanities of the University of Jyväskylä, Finland.
- Vuoskoski, J. K., Thompson, W. F., McIlwain, D. i Eerola, T. (2012). Who enjoys listening to sad music and why? *Music Perception*, 29, 311–317.
- Wickramasekera II, I. E. (2007). Empathic features of absorption and incongruence. *American Journal of Clinical Hypnosis*, 50, 59 – 69.
- Wild T. C., Kuiken D. i Schopflocher D. (1995). The role of absorption in experiential involvement. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, 569-579.

PRILOG 1

Tablica 1
Korelacije između rezultata na korištenim mjerama za čitav uzorak

Skala	Uživljenost u glazbu	Empatija	emocionalna	kognitivna	Ekstraverzija	Ugodnost	Savjesnost	Neuroticizam	Otvorenost
Uživljenost u glazbu	1								
Empatija	.30***	1							
emocionalna	.27***	.86***	1						
kognitivna	.23***	.86***	.60***	1					
Ekstraverzija	-.02	.21***	.18**	.21***	1				
Ugodnost	.10	.47***	.44***	.40***	.16**	1			
Savjesnost	-.10	.13*	.08	.15**	.39***	.06	1		
Neuroticizam	.14**	.01	.08	-.07	-.41***	-.35***	-.22***	1	
Otvorenost	.48***	.18**	.10	.23***	.23***	.06	.07	-.02	1

Bilješka. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$